

Juryrapport Martinus Nijhoff vertaalprijs 1955

De M. Nijhoff vertaalprijs is door het Prins Bernhard Fonds, op initiatief van zijn voorzitter, Professor Mr. G.J. Wiarda ingesteld, na overleg met Mevrouw Georgette Nijhoff-Hagedoorn.

Het Prins Bernhard Fonds beoogt met den naam, dien het aan dezen prijs verbindt, een daad van eerbetoon aan zijn gestorven medelid, die als bestuurslid en als voorzitter van de adviescommissie voor de kunst, bijzondere en grote verdiensten voor het werk van het Prins Bernhard Fonds heeft gehad. In het verslag van het Prins Bernhard Fonds over 1953, het jaar van Nijhoff's dood, wordt zijn arbeid voor ons Fonds herdacht als van een vormende kracht, die verre datgene overschreed, wat men zelfs van een gepassioneerde voor de cultuur, als Nijhoff was, zou mogen verwachten.

De prijs is ingesteld voor die vertalingen van dichtkunst, dramatisch werk en verhalend en beschouwend proza in en uit het Nederlands, die zich door hun letterkundige waarde onderscheiden. Hij wordt elk jaar voor een door een daartoe gevormde jury aan te wijzen werk toegekend; beurtelings, zo mogelijk, voor een vertaling uit een vreemde taal in het Nederlands en voor een vertaling uit het Nederlands in een andere taal.

In Nijhoff's werk ligt de aanwijzing, waarom ter ere van zijn grote nagedachtenis zijn naam wordt verbonden juist aan een prijs voor vertalingen, Nijhoff mag beschouwd worden als de zuiverste exponent van dat Nederlandse wezen, waarin Nederlandse nuchterheid en metaphysische zin samengaan, die in zijn dichtkunst uitdrukking vonden tot een der helderste accoorden, welke onze taal bezit. Wij weten, dat hij niet daarnaast bijkomstig ook vertaler was. De vertalingen van Nijhoff, nu als derde deel van zijn Verzameld Werk verschenen, maken van zijn werk een wezenlijk en onafscheidelijk bestanddeel uit. Hij leefde zich in het werk van vreemde, hem na verwante dichters zó in, dat hij er zich mee ging bezig houden als behoorde de opgave van taal en vorm ervan tot zijn eigen wezen, dat voortdurend worstelend zocht om de zuiverste Nederlandse uitdrukingskracht, gereinigd van de bedrieglijke aesthetische preoccupatie. Er moge meningsverschil over zijn of hij somtijds in de vondsten van verrassende vrijheden niet te veel tegenover het origineel het tegenspel van dit Nederlands gaf, de andere, verwante dichter werd van het te vertalen werk. Bóven elken twijfel staat, dat hij de vertaaltaak hoog en als volkomen waardevol opvatte en met hartstochtelijke drift het vreemde letterkundige kunstwerk, waarmee hij onze litteratuur beoogde te verrijken, tot op zijn laatsten zin en zijn laatste vormnuance doorzocht.

De maatstaf van zijn keuze, dat het vertaalde werk aan onze eigen letterkunde een nieuwe schoonheid dient toe te voegen, is die, welken de jury voor den vertaalprijs, die zijn naam draagt, ook aanlegt.

De jury had voor de eerste prijstoekenning, die gold een in onze taal overgebracht letterkundig kunstwerk uit een andere taal, het tijdvak te overzien van na 1945 tot nu. Dit was voor haar taak een tijdvak van omvangrijker en daardoor moeilijker overzichtelijkheid dan zich bij volgende gelegenheden zal voordoen, waarbij uit korter

perioden kan worden gekozen.

Bij eerste schifting viel uit wat het karakter heeft van populaire lectuur, waarin in ons land veel uit vreemde talen verschijnt. Van fase tot fase selecterend kwam de jury tot een overzichtelijk aantal letterkundige werken, die door hun betekenis aan doel en bestemming van de Nijhoff-prijs-onderscheiding beantwoordden. Bij de critische vergelijking, die haar leiden moest tot de eindkeuze, heeft de jury zo objectief mogelijke maatstaven aangelegd, daarbij steunend op enige beschouwende gedachten, die haar medelid Mr. E. Straat hieraan wijdde als inleiding tot een rapport van onderzoek van teksten met name in het bijzonder uit de klassieke talen en het Spaans en Italiaans op hun getrouwheid tegenover het origineel.

Mr. E. Straat gaat hierbij uit van de opvatting van Rossetti, aangehaald door de dichter Keuls, in de inleiding tot diens vertaling van Dante's *Vita Nuova*, dat het enige motief tot het vertalen van een gedicht dient te zijn, het eigen land met een nieuwe schoonheid te verrijken. Rossetti acht tegenover dichtkunst, die immers geen exacte wetenschap is, letterlijkheid van vertaling ondergeschikt aan het hoofddoel, waarbij hij letterlijkheid van getrouwheid zeer nadrukkelijk onderscheidt. De vertaler mag zich evenwel gelukkig achten, indien letterlijkheid met getrouwheid kan worden verbonden, want zij kan dan de getrouwheid slechts dienen.

De jury heeft er zich rekenschap van gegeven dat deze criteria de dichtkunst gelden, maar zij houdt mutatis mutandis ook een overwogen toepassing in op het proza, waarin letterkundige kunstwerken, die voldeden aan den maatstaf dat ze het eigen land met nieuwe schoonheid verrijkten, evenzeer haar aandacht bezig hielden. Daartoe behoorden werken, die uit het Russisch in het Nederlands waren vertaald. Deze vertalingen zijn op uitnodiging van de jury door de Heren Dr. C.L. Ebeling en Dr. T. Eekman, Russische philologen, nader op hun getrouwheid tegenover het origineel en hun letterlijkheid als aan die getrouwheid dienstig onderzocht.

De jury, omzichtig toetsend en vergelijkend, kwam toen tot een tweevoudige voorkeur, een voor een drama in verzen en een voor proza, die zij gelijkelijk de onderscheiding van den Nijhoff-prijs waardig achtte. Door de rangorde te aanvaarden, welke het versdrama boven het proza stelt, kon de jury niet tot een bevredigende keuze komen, die in overeenstemming zou zijn met het doel van de Nijhoff-prijs, welke ook het proza omvat. De jury ontveinsde zich niet, dat wel is waar bij een tweevoudige bekroning de onderscheiding voor de beide laureaten dezelfde bleef, maar dat een daaruit volgende verdeling van den aan de bekroning verbonden prijs aan de betekenis, die in den onverdeelden prijs ligt uitgedrukt, afbreuk deed. Deze moeilijkheid heeft de jury aan het bestuur van het Prins Bernhard Fonds voorgelegd, dat daarop, tot haar bijzondere voldoening, besloten heeft, bij deze coïncidentie het bedrag te verdubbelen en den Nijhoff-prijs tweemaal in zijn geheel toe te kennen: f. 2.000.— voor dichtkunst en f. 2.000.— voor proza.

De jury heeft daarop eenstemmig haar beslissing genomen en is verheugd, daarvan aan deze plechtige bijeenkomst op den tweeden verjaardag van den dood van hem, wiens naam aan deze onderscheiding is verbonden, mededeling te kunnen doen.

Zij heeft met den M. Nijhoff-vertaalprijs bekroond de Nederlandse vertaling van

Sofokles' treurspel *Antigone* door Bertus van Lier en het gezamenlijke vertaalwerk van Mejuffrouw Aleida G. Schot uit de grote negentiende eeuwse Russische schrijvers Poesjkin, Toergenjew, Lermontov, Gogolj, Tsjechow e.a.

De jury is van oordeel, dat de *Antigone*-vertaling van Bertus van Lier meesterlijk is te noemen en te prijzen is om haar voorbeeldige getrouwheid aan het moeilijke origineel; en dat zij het eigen land met een nieuwe letterkundige schoonheid verrijkt.

Een metrische en tegelijkertijd uiterst getrouwe vertaling van een zo moeilijk Grieks origineel als het sterk gestileerde versdrama van Sofokles is stelt den vertaler voor bijna onoverkomelijke moeilijkheden. Een enkele versregel hier en daar zou om een Nederlandse gewrongenheid tot voorbehoud kunnen nopen. Maar het vermijden van zulk een gewrongenheid ter wille van een natuurlijker Nederlands had anderzijds op zo'n punt iets verloren doen gaan in de afspiegeling van den eigenaardigen stijl van het Grieks. Voor de keuze staande tussen de mogelijkheden van schoonklinkend en vloeiend Nederlands en een Nederlands, dat in woordkeuze en zinsbouw als met een aroma herinnert aan de taal van het oorspronkelijke werk, nam de vertaler steeds de verantwoorde en goede beslissing. De jury heeft ten overvloede het werk met een als vertaler en letterkundige bekend classicus doorgenomen, waarbij in vrijwel alle gevallen van critisch vergelijken bleek, dat van Liers tekst dichtelijker en ook getrouwer was dan enige andere Nederlandse *Antigone*-vertaling, en dat voor de bekende moeilijke plaatsen immer vindingrijke oplossingen waren gevonden.

Haar totaal indruk vat de jury samen in het toekennen van het praedicaat meesterlijk aan deze: Sofokles-vertaling, wier bijzondere schoonheid verrassend geproefd kan worden bijvoorbeeld aan de magistrale monologen van Kreoon.

De jury beschouwt het als een opvallende bijzonderheid, dat aan een toondichter de onderscheiding van dezen prijs voor letterkunde toevalt en voor een werk in overeenstemming met de bijzondere belangstelling, die de dichter, wiens naam aan den prijs is verbonden, voor het Griekse versdrama had. Het vermogen tot zo diep indringen in een letterkundig werk, als waarvan de bekroonde vertaling blijkt geeft, kan niet berusten op een bijkomstige belangstelling. In dat verband heeft de jury zich de omvangrijke studie herinnerd, die Bertus van Lier aan het Hooglied en de litteratuur daarover heeft gewijd en zijn indringend exegetisch onderzoek van den Hebreeuwsen tekst. In deze studie, waartoe schoonheid van taal en beelden van het Hooglied de dus letterkundige aanleiding waren, werd Bertus van Lier door de moeilijkheden, die de tekst naar vorm en inhoud gaf, slechts geprikkeld, de laatste raadsels ervan te doorzoeken. Dit inleven in een letterkundig kunstwerk is bij den toondichter vooraf gegaan aan zijn Hoogliedcompositie voor koor, soli en orkest, waartoe het hem inspireerde. Hieruit mag worden afgeleid, welk een wezenlijk en conceptioneel trefpunt het letterkundige kunstwerk en de muziek vormen in het kunstenaarschap van Bertus van Lier.

Den Nijhoff-vertaalprijs voor proza heeft de jury met dezelfde eenstemmigheid toegekend aan Mejuffrouw Aleida G. Schot, die een omvangrijk oeuvre op haar naam heeft staan van vertalingen uit de negentiende eeuwse Russische litteratuur.

Haar vertalingen, in een verzorgd en vlekkeloos Nederlands, verrijken het eigen land met nieuwe schoonheid en vormen een omvangrijke bijdrage tot onze kennis van de klassieke roman- en novellenlitteratuur van de grote Russen, die rond Dostojevski en Tolstoi in de vruchtbare beïnvloeding van de Westeuropese literatuur ook onze letterkunde betrokken. Poesjkin, in wien de aanvang en inleiding tot deze novellen- en romanlitteratuur wordt gezien, Toergenjew, Gogolj, Lermontov, Tsjechow zijn elk voor zich meesters van een voorbeeldige, grote vertelkunst, die in Mejuffrouw Aleida Schot een vertaalster vonden, wier interpretatieve kracht overtuigend spreekt uit haar werk. Zij heeft zich hiermee niet enkel voor de verspreiding ten onzent van een zeldzaam rijke literatuur maar ook voor wat ze daarmee aan onze letterkunde heeft toegevoegd, zeer bijzondere verdiensten verworven.

De jury heeft het gave Nederlands van haar vertalingen in kritische vergelijkingen doen toetsen op de getrouwheid aan de originele teksten. Het deskundig oordeel van hen, die het onderzoek deden, luidt, dat haar wijze van vertalen door zorgvuldigheid uitmunt. Geen woord bleef in de vertaling onuitgedrukt. Slechts in twee of drie gevallen vond Dr. Ebeling voor een woord, waarvoor moeilijk een Nederlands equivalent vindbaar was, een omschrijving, die het resultaat wat zwaarder maakte dan het Russische origineel. Maar tot zulk een compromis was nergens besloten dan eerst nadat de vertaalster gewetensvol de mogelijkheden van het Nederlandse vocabulair had doorzocht. Bij de vergelijkingen met het origineel werd nergens een onjuiste vertaling gevonden. Hiertoe werden opzettelijk bepaald moeilijke woorden en uitdrukkingen, vooral in de rijke taal van Gogolj opgezocht. Dr. T. Eekman, die enige vertaalde verhalen van verschillende schrijvers uit verschillende tijdperken vergeleken heeft met de oorspronkelijke teksten, komt tot de bevinding, dat de vertaalster sfeer en stijl van elk Russisch schrijver weet te handhaven. Dit wordt bevestigd door den anderen deskundige, Dr. Ebeling, die als zijn mening uitspreekt, dat de vertaalster erin slaagt, de verschillende stijlen van de auteurs op den voet te volgen. Temeer eerbied heeft de jury voor deze getrouwheid tegenover het origineel, omdat het Nederlands van Mejuffrouw Aleida Schot tegelijkertijd van zo grote zuiverheid is, dat men bijna zou vergeten met vertalingen te doen te hebben.

Om al deze redenen, om den omvang ook van de taak, die' Mejuffrouw Schot zich heeft gesteld en de bewonderenswaardige toewijding waarmee zij die taak vervult, heeft de jury haar eenstemmig den Nijhoff-vertaal-prijs toegekend.

De jury wil er nog op wijzen, dat de beide bekroningen zijn verleend voor vertalingen uit talen, die ons volk in zijn geheel niet beheerst. Een groot deel van ons volk kan weliswaar van deze werken kennis nemen uit vertalingen, die er van bestaan in andere moderne talen. Maar ook deze groep is beperkt. Véél talrijker zijn degenen, die eerst door deze prachtige Nederlandse vertalingen in de gelegenheid zijn gesteld kennis te nemen van letterkundige kunstwerken, die' anders voor hen gesloten boeken zouden zijn gebleven.

Ik verheug mij in het voorrecht, als voorzitter van onze jury, de beide eerste laureaten van den M. Nijhoff-prijs, Mejuffrouw Schot en Bertus van Lier, de hartelijkste

gelukwensen aan te bieden van onze jury, die met bewondering voor hun beider arbeid tot deze bekroning besloot. Weest gij beiden ervan overtuigd, dat onze belangstelling voor Uw arbeid ons deel doet hebben in de voldoening, die deze onderscheiding voor U inhoudt. Zie er de erkentelijkheidsweerspiegeling in van Uw met zo voorbeeldige toewijding gegeven, waardevolle bijdragen aan de cultuur van ons vaderland, die Uwe liefde heeft, die onze liefde heeft, en die tot den dood de liefde had van hem, dien wij in Uwe onderscheiding eerbiedig gedenken.

Antoon Coolen, voorzitter
Bert Bakker
Dr. J. Hulsker
Mr. J. Kalff
Mr. E. Straat
Drs. J. Henrick Mulder, secretaris.

TELEGRAM van Z.K.H. DE PRINS DER NEDERLANDEN aan de Heer L. VAN LIER.

Als Regent van het Prins Bernhard Fonds zend ik U mijn hartelijke gelukwensen met de U verleende Nijhoff-prijs.
Bernhard Prins der Nederlanden.

TELEGRAM van Z.K.H. DE PRINS DER NEDERLANDEN aan Mejuffrouw ALEIDA G. Schot.

Als Regent van het Prins Bernhard Fonds zend ik U mijn hartelijke gelukwensen met de U verleende Nijhoff-prijs.
Bernhard Prins der Nederlanden.